

Αποτυπώσεις του τόπου στην παλαιότερη λογοτεχνία

Ενότητα 2η: Η πόλη πλαίσιο αυτοβιογραφίας
Ενότητα 3η: Τοπία του κάτω κόσμου

Αναστασία Μαρκομιχελάκη
Επίκουρη Καθηγήτρια
Τμήμα Φιλολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

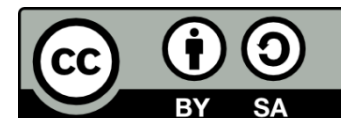

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ενότητα 2η: Η πόλη πλαίσιο αυτοβιογραφίας

Ενότητα 3η: Τοπία του κάτω κόσμου

Μάθημα 3^ο: Ενότητα 2^η (β' μέρος)
& Ενότητα 3^η (α' μέρος)

Περιεχόμενα μαθήματος

2^η Ενότητα

1. Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: βίος και έργο (συνέχεια).
2. Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα (στον ποιητικό *Διάλογο Ξένου και Αληθείας*, ένα τμήμα του οποίου [περίπου 1000 στίχοι] έχει αυτοβιογραφικό χαρακτήρα).

3^η Ενότητα.

1. *Ρίμα θρηνητική* του Ιωάννη Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου.
2. *Απόκοπος* του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου.
3. Δημοτικό μοιρολόγι: τοπία του Κάτω Κόσμου (Παράρτημα).

Λέξεις-κλειδιά μαθήματος

2^η ενότητα

- Λεονάρδος Ντελλαπόρτας
- Χάνδακας
- «αυτοβιογραφία»

3^η ενότητα

- Μπεργαδής
- Απόκοπος
- Ιωάννης Πικατόρος
- Ρίμα θρηνητική
- δημοτικά μοιρολόγια

Σκοποί ενότητας 2^{ης} & 3^{ης}

2^η ενότητα

- Να εντοπιστούν τα στοιχεία εκείνα που προβάλλουν το ρόλο μιας πόλης στο έργο δημιουργών που γράφουν γι' αυτήν, άμεσα ή έμεσα στο έργο τους.
- Να ασκηθούν οι φοιτητές στη σύγκριση δύο ποιητών (σύγχρονων και συμπολιτών αλλά πολύ διαφορετικών στην ιδιοσυγκρασία και το ύφος), ως προς την οπτική γωνία από την οποία κοιτούν την πόλη σε αυτοβιογραφικά τους κείμενα, και ως προς το ρόλο που αυτή κρατά μέσα στα κείμενά τους.

3^η ενότητα

- Να γνωρίσουν οι φοιτητές το γραμματολογικό είδος των καταβάσεων στον Άδη, που έχει μακρά ιστορία στην ελληνική λογοτεχνία.
- Να ασκηθούν στη σύγκριση μεταξύ κειμένων του ίδιου είδους αλλά διαφορετικού ύφους, ως προς ένα συγκεκριμένο μοτίβο.
- Να κατανοήσουν τους μηχανισμούς αλληλεπίδρασης του δημοτικού τραγουδιού με προσωπικές ποιητικές συνθέσεις της παλαιότερης λογοτεχνίας.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

2^η Ενότητα

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: βίος και έργο

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: βίος και έργο

- Ο ποιητής του 14^{ου} αιώνα Λεονάρδος Ντελλαπόρτας μιλά για τη ζωή του στον Χάνδακα και μακριά απ' αυτόν.
- Το αυτοβιογραφικό κείμενο του Ντελλαπόρτα είναι τμήμα εκτενέστερου έργου του και όχι αυτόνομο ποίημα.
- Σαχλίκης: στατικότητα (ζει σχεδόν όλη του τη ζωή μέσα στον Χάνδακα) ≠ Ντελλαπόρτας: κινητικότητα (ο Χάνδακας γίνεται ορμητήριο για ταξίδια).

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: βίος και έργο

Εικόνα 1. Πορτολάνος (ναυτικός χάρτης) που απεικονίζει τη Μεσόγειο Θάλασσα (Angelino Dulcert, 1339).

Λεονάρδος Ντελλαπόρτα: βίος και έργο

- Ο βίος του Λ. Ντελλαπόρτα είναι πολύ καλά τεκμηριωμένος από τις αρχειακές μαρτυρίες της εποχής.
- Αστός βενετικής καταγωγής. Γεννήθηκε, ανατράφηκε και μορφώθηκε μέσα στον Χάνδακα.
- Κάτοχος ελληνικής και ιταλικής παιδείας. Γνώστης της τουρκικής και αραβικής γλώσσας.
- «Αβοκάτος» (δικηγόρος) στον Χάνδακα στο τέλος της καριέρας του.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Διάλογος Ξένου και Αληθείας

• Στο έργο του *Διάλογος Ξένου και Αληθείας* (γραμμένο μέσα στη φυλακή, όπου είχε μπει σε μεγάλη ηλικία), εγκιβωτίζεται το αυτοβιογραφικό τμήμα που μας ενδιαφέρει εδώ, και αποτελεί τρόπον τινά μία «**υπεράσπιση-απολογία**» του **ποιητή** απέναντι σε ένα υποτιθέμενο δικαστήριο, γι' αυτό προβάλλει τις υπηρεσίες του στην πατρίδα και όχι άλλες πτυχές της ζωής του.

• Πηγή: Λεονάρδου Ντελλαπόρτα *Ποιήματα (1403/1411)*, κριτ. έκδ. Μανούσος Μανούσακας, Ακαδημία Αθηνών, Αθηνών 1995.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

**Διάλογος
Ξένου και
Αληθείας
Λεονάρδου
Ντελλαπόρτα
Ποιήματα
(1995).**

Κερά μου, αφόντις με ρωτάς και βιάζεσαι να μάθεις
το όνομα, το επινόμι* μου, γενεάν και την πατρίδαν (επίθετο)
και ποίας θρησκείας ο δούλος σου είναι, κερά μου, αφκράσου*:
(άκου)

Λινάρδος είναι το όνομα, το επίκλιν Τελλαμπόρτα
και χριστιανός ορθόδοξος και Κρητικός υπάρχω.

Δεν είμαι από την Σύμβριτον, ουδέ από τους Βολιώνες·
μέσα εις το Κάστρο το λαμπρό της Κρήτης εγεννήθην.

Δεν έμαθα παπλωματάς, δεν έμαθα τσαγγάρης,
ουδέ ζουπάρης* έμαθα, αλλά ουδέ καλαφάτης*· (ράφτης /
επισκευαστής πλοίων)

εις το σκολείον εκάθηκα, κερά μου, από μικρόθεν,
έμαθα τάχα γράμματα φράγκικα και ρωμαίικα.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Διάλογος Ξένου και Αληθείας

Λεονάρδου
Ντελλαπόρτα
Ποιήματα
(1995).

Και, ως πολεμούσι τα παιδιά των ευγενών ανθρώπων
και κατ' ολίγον-ολιγόν προσήφερε με η τύχη,
φροντίδα μού εσυνέβηκεν να ιδώ, κερά, τα ξένα.

Και, ως ήθελεν το ριζικόν, ο χρόνος ήφερε με
και το σκαλίν επάτησα της Ευτυχοτυχίας:

νικιάρην* με κατέστεσαν και εποίκαν με αβοκάτον*, (αξιωματούχος /
δικηγόρος)

να φανερώνω πάντοτε το δίκαιον εις την κρίσιν

και ν' αναφέρνω τον κριτήν* τον φράγκικον τον νόμον, (στον δικαστή)

συχνάκις να δημηγορώ, να δείχνω την αλήθειαν

με παραδείγματα σοφών και με κεφάλαια νόμων

και να ενθυμίζω* τον κριτήν, να πολεμώ* το δίκαιον (να υπενθυμίζω
στον / να προσπαθώ για)

και αυτός να κρίνει ως ήθελεν, κατά την φρόνεσίν του.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

**Διάλογος
Ξένου και
Αληθείας
Λεονάρδου
Ντελλαπόρτα
Ποιήματα
(1995).**

Έζησα χρόνους περισσούς, κερά, εις αυτόν το φίκιν*. (αξίωμα)
Ποτέ να ευρέθην εις εμέν ασήμιν ή χρυσάφιν,
να ποίσω σχίμα* τίποτες εγώ κατά του νόμου, (να παρανομήσω)
΄ς ετούτο φέρνω μάρτυραν τον ποιητήν του κόσμου,
οπού έναι Κύριος και Θεός και μόνος καρδιογνώστης,
και πάλιν τους ευγενικούς τους άρχοντας της Χώρας
πως ήμου πάντοτε έτοιμος εις τες υπόθεσές των,
ομοίως και την πτωχολογιάν και τους πτωχούς ανθρώπους,
χηράδες, λέγω, και ορφανά και Χριστιανούς και Εβραίους
το πώς τους εσυβούλευα και πώς τους εδεχόμην
με τες αγκάλες ανοικτές, πάντοτε, ημέραν νύκταν.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

**Διάλογος
Ξένου και
Αληθείας
Λεονάρδου
Ντελλαπόρτα
Ποιήματα
(1995).**

Και πάλιν φανερώνω σου, κερά μου, την αλήθειαν:
το λαμπροενδοξότατον Κομούνιν* Βενετίας (κράτος)
και ο μεγαλοευγενέστατος δούκας, λέγω, της Κρήτης
εμέναν επεστείλασιν, κερά μου, αποκρισάρην* (πρεσβευτή,
απεσταλμένο)
εν πρώτοις εις τον αμιράν*, τον μέγαν Αμουράτην, (σουλτάνος)
ως για να ποίσω σύνδεσμον αγάπης* και φιλίας (συνθηκολόγηση)
και το ήθελεν η Βενετία με χάριν του Κυρίου
ολότελα το επλήρωσα*, ως ήτον η όρεξι τως, (εκπλήρωσα)
με την τιμήν της Βενετίας, πράγμα να μη με λείψει.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Διάλογος Ξένου και Αληθείας

Οι αναφορές στην πόλη και ο ρόλος της στη ζωή του ποιητή.

Παρατηρήσεις φοιτητών και διδάσκουσας:

- Ο Λ. Ν. κάνει ένα είδος βιογραφικού. Εστιάζει στην εκπαίδευσή του. Τονίζει την προσήλωσή του στον νόμο. Καλεί την πόλη ως μάρτυρα υπεράσπισής του.
- Ποικιλία κατοίκων στην πόλη, ως προς την καταγωγή και τη θρησκεία τους. Η θέση του ποιητή σε αυτό το σύνολο (Κρητικός και ορθόδοξος).
- Η πόλη αναφέρεται ως Κάστρο και Χώρα.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Διάλογος Ξένου και Αληθείας

Οι αναφορές στην πόλη και ο ρόλος της στη ζωή του ποιητή.

- Ο ποιητής τονίζει ότι στην καταγωγή του από την πόλη οφείλει την εξέλιξή του. Δίνει το **στίγμα του αστού**. Πριν μάθουμε το όνομα της πόλης, μαθαίνουμε δύο ονόματα απομακρυσμένων χωριών-περιοχών της υπαίθρου, για να φανεί εντονότερα η αντίθεση αστικού κέντρου-χωριών, που είναι τεκμηριωμένη και ιστορικά.

- Μέσα στην πόλη μπορούσες να μάθεις **και τεχνικά επαγγέλματα**. Γνωστές οι πολλές συντεχνίες μαστόρων του Χάνδακα. Πάλι, ξεκινά πρώτα από τα χαμηλά (ζουπάρης, καλαφάτης), και συνεχίζει με τα υψηλά, τη δική του μόρφωση (γράμματα φράγκικα και ρωμαϊκά), για να φανεί εντονότερα η αντίθεση της δικής του κοινωνικής θέσης με τις κατώτερες.

- Μας μεταφέρει σε σκηνή δικαστηρίου (στ. 1220-1225), για να δείξει πώς φερόταν ο ίδιος ως δικηγόρος.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

**Διάλογος Ξένου
και Αληθείας**

Λεονάρδου

Ντελλαπόρτα

Ποιήματα

(1995).

Ένα δείγμα
διπλωματικής
αποστολής –
απομάκρυνσης
από την πόλη.

(στίχοι 1312-
1358)

Τι θέλω να περιλογώ; Μισσεύω απέ την Κρήτην
εις τα Παλάτια* επόσωσα, ταύτα καβαλλικεύω
(πόλη της Μ. Ασίας)

εγώ και τα παιδόπουλα, τούς είχα μετά μένα,
και εις έναν ημερόνυκτον έφτασα εις τον Πετζόνα*. (πρωτεύουσα
του Μεντεσέ)

Και να το μάθει ο αμιράς, στέλλει τους άρχοντάς του,
αντίς αυτόν με χαιρετούν κι εγώ αντιχαιρετώ τους,
υγείες και χαιρετίσματα στέλλω κι εγώ προς αύτον.

Ορίζει ταύτα ο αμιράς, εδώκαν με κατόύναν*,
(δωμάτιο, διαμέρισμα)

ολίγον ενεπαύθηκα και, βλέπω το, εποσώσαν*
(έφτασαν)

άρχοντες εκ τον αμιράν, καλού με να υπηγαίνω.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Διάλογος Ξένου και Αληθείας

Λεονάρδου

Ντελλαπόρτα

Ποιήματα

(1995).

Ένα δείγμα
διπλωματικής
αποστολής –
απομάκρυνσης
από την πόλη.

(στίχοι 1312-
1358)

«Έλα, κελεύεις*», με λαλούν, «ο αμιράς ορίζει». (διατάσσεις)

Εβγαίνω εκ την κατούνα μου μετά τους εδικούς μου
και ώς ού να τρίψεις οφθαλμόν βλέπω τους άρχοντάς του,
ήλθασιν εις απάντησιν, εσυνεπάντηξάν με.

Οκάποτ' εποσώσαμεν μέσον του παλατίου·

Ευθύς ο μέγας αμιράς σύντομα εμετεστάθην,
απέ το χέριν με κρατεί, κοντά του με καθίζει,
είπαμεν, εσυντύχαμεν αλλήλως τα εδικά μας.

Ουκ είναι χρεία κατά λεπτόν, κερά, να σε δηγούμαι
αυτός το πώς με ετίμησεν εξ όλης του καρδίας,
ότι το τέλος έδειξεν την καθαράν αγάπην.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Διάλογος Ξένου και Αληθείας

Λεονάρδου
Ντελλαπόρτα
Ποιήματα
(1995).

Ένα δείγμα
διπλωματικής
αποστολής –
απομάκρυνσης
από την πόλη.

(στίχοι 1312-
1358)

Κοντόν εσυμβιβάστηκαν εις τα ζητήματά μας,
τό ωρεγόμην* και ήθελα όλον επλήρωσά το*, (αυτό που
επιθυμούσα / το πραγματοποιήσα)

καθώς το γράμμα και οι γραφές, οπού 'ναι εις το παλάτιν,
δείχνουσιν την αλήθειαν ώσπερ τη συντυχαίνω.

Μά την αμέτρητον πικρίαν και τους αμέτρους πόνους,
τούς έχω, τούς επόταξα* εξαίφνης και ανελπίστως, (τους
οποίους απέκτησα)

ό,τι είχα με τον αμιρά να ποίσω, εις πέντε μέρες
όλον, κερά μου, επλήρωσα, ένα να μη με λείψει.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Διάλογος Ξένου και Αληθείας

Λεονάρδου

Ντελλαπόρτα

Ποιήματα

(1995).

Ένα δείγμα
διπλωματικής
αποστολής –
απομάκρυνσης
από την πόλη.

(στίχοι 1312-
1358)

Και ύστερον σιμώνου μου τέσσερις άρχοντές του,
απέ το χέριν με κρατούν, βάνουν με εις περιβόλιν
καλούτσινον, πανέμορφον, να γέμει μύρια δένδρα,
της Παραδείσου απόκομμαν,* της ηδονής κατούνα (κομμάτι,
τμήμα)

(ό,τι δενδρόν και οπωρικόν, άνθος του να μυρίζει,
και κρύα νερά γλυκόβρυτα είχαν το περιβόλιν),
εγδύνου με τα ρούχα μου τα φράγκικα τά εφόρουν,
και ανάλλαξέν με* ο αμιράς τούρκικη φορεσίαν,
(με έντυσε)

πιρνοκοκκάτον καμουχάν* και απάνω γερανέον*, (με
πορφυρό επενδύτη / βαθυγάλαζο)

χρυσοβουλλάτον* έντυμαν και μαντηλίτσια τρία
(με χρυσές βούλες)

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Διάλογος Ξένου και Αληθείας

Λεονάρδου
Ντελλαπόρτα
Ποιήματα
(1995).

Ένα δείγμα
διπλωματικής
αποστολής –
απομάκρυνσης
από την πόλη.
(στίχοι 1312-
1358)

μεταξοχρυσοκέντητα και ταλαγάνι* ωραίων,
(κοντή κάπα με κουκούλα)

λέγω σε, και άλλα τίποτε, τά ουκ έν' χρεία να λέγω.
Άνδρας, γυναίκας τριάντα επτά, τες είχεν διά σκλαβία,
αυτάς εμέν εχάρισε, εις την Κρήτην έφερά τες,
διότι ήσαν συνανάθροφοι αυτούνοι απέ την Κρήτην.

Ηθέλησεν η τύχη μου, επόσωσα εις την Χώραν*, (στην πόλη
του Κάστρου)

έμαθαν τα γενόμενα ο δούκας και η βουλή* του,
(οι δύο σύμβουλοι του δούκα της Κρήτης)

εδέχτη με μετά χαράς, μετά τιμής και δόξης
και στα έπραξα ευχαρίστησεν μετά και τους Συμβούλους.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Διάλογος Ξένου και Αληθείας

Ο ρόλος της πόλης:

- Το Κάστρο γίνεται ορμητήριο τώρα. Είναι το μέρος από το οποίο ξεκινά και στο οποίο επιστρέφει, και θεωρεί τον εαυτό του τυχερό γι' αυτό.
- Το «Κρήτη» στην αρχή και το τέλος του αποσπάσματος μπορεί να δηλώνει την πόλη του Χάνδακα, όπως είναι και ιστορικά τεκμηριωμένο.

Λεονάρδος Ντελλαπόρτας: αναφορές στην πόλη του Χάνδακα

Σύγκριση της πόλης όπως τη δείχνει ο Σαχλίκης και ο Ντελλαπόρτας

- Ο Σ. προβάλλει τις αρνητικές πτυχές της ζωής στην πόλη \neq Ο Ν. τη δόξα της.
- Ο Σ. αναφέρει κάποια σημεία της πόλης (στενά, Ξώπορτο, τείχη) \neq Ο Ν. δεν αναφέρει κανένα χαρακτηριστικό της γεωγραφίας της.
- Στον Σ. το έμψυχο κομμάτι της πόλης είναι μόνο αυτό του υποκόσμου \neq Ο Ν. αναφέρει ποικιλία σε φυλές, θρησκείες και επαγγέλματα.
- Και στους δύο η πόλη παρουσιάζεται σε γενικές γραμμές και όχι με λεπτομέρειες.
- Και οι δύο γνώρισαν την κακή πλευρά της πόλης (τη φυλακή).
- Ο Σ. έζησε εκεί όλη του τη ζωή \neq ο Ντελλαπόρτας όχι.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

3^η Ενότητα

Τοπία του Κάτω Κόσμου

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

3^η Ενότητα

Εισαγωγικά

Τοπία του Κάτω Κόσμου: Εισαγωγικά

- Εξετάζονται τα τοπία του Κάτω Κόσμου σε 3 έμμετρα έργα της πρώιμης Κρητικής Λογοτεχνίας:
 - Ο *Απόκοπος* του Μπεργαδή
 - Η *Ρίμα θρηνητική* του Ιωάννη Πικατόρου
 - Η *Παλαιά και Νέα Διαθήκη* ανωνύμου
- Και τα τρία τοποθετούνται στον **15^ο αιώνα**, τα δύο πρώτα στην αρχή του και το τρίτο στα τέλη του αιώνα.

Τοπία του Κάτω Κόσμου: Εισαγωγικά

- Για τον Μπεργαδή και τον Πικατόρο δεν γνωρίζουμε βιογραφικά στοιχεία, παρά μόνο εικάζουμε (για τον πρώτο) και μαθαίνουμε (από τον δεύτερο) ότι κατάγονταν από το Ρέθυμνο.
- Για τον *Απόκοπο* σώζεται σε ένα χειρόγραφο και σε σειρά έντυπων εκδόσεων, από τις οποίες η πρώτη έγινε το 1509, και είναι η παλαιότερη έκδοση νεοελληνικού λογοτεχνικού κειμένου.
- Τα δύο πρώτα αποτελούν καταβάσεις ζωντανών ανθρώπων στον Άδη μέσα σε όνειρο. Στη *Διαθήκη* ένας ζωντανός άνθρωπος επισκέπτεται τον Άδη χωρίς ονειρικό πλαίσιο.

Τοπία του Κάτω Κόσμου: Εισαγωγικά

- Στον *Απόκοπο* έχουμε και επίγειο τοπίο και μίαν ασαφή περιγραφή του Άδη
- Στη *Ρίμα* υπάρχει το ζοφερό τοπίο του Άδη της νεοελληνικής παράδοσης, που δεν διακρίνεται σε Κόλαση και Παράδεισο, και αρχαιοελληνικά στοιχεία όπως το τρικέφαλο φίδι (πρβλ. τον τρικέφαλο σκύλο Κέρβερο).
- Στη *Διαθήκη*, η τοπιογραφία του κάτω κόσμου είναι αυτή της καθολικής θεολογίας: υπάρχει Κόλαση, Καθατήριο και Limbo (για τα παιδιά που δεν έχουν βαφτιστεί και του δικαίου που έζησαν πριν από την έλευση του Χριστού).
- Παναγιώτης Αγαπητός: «ο χώρος μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους λογοτέχνες για να δημιουργήσει ένα ατμοσφαιρικό σκηνικό», κάτι που ισχύει και για τα ποιήματα του κάτω κόσμου.
- Η Θεία Κωμωδία του Δάντη, κείμενο-σταθμός για την ιταλική λογοτεχνία και για τη λογοτεχνία των καταβάσεων στον Άδη γενικά.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

3^η Ενότητα

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

- Ρίμα = η ομοιοκαταληξία· το ποίημα σε ομοιοκοτάληκτους στίχους.
- Πηγή: Wim F. Bakker – Arnold van Gemert (σε συνεργασία με τον Walter G. Brokkaar), κριτ. έκδ., *Ρίμα θρηνητική εις τον πικρόν και ακόρεστον Άδην. Ποίημα κυρ-Ιωάννου Πικατόρου εκ πόλεως Ρηθύμνης*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2008.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

*Ρίμα θρηνητική
εις τον πικρόν
και ακόρεστον
Άδην.*

Ρίμα θρηνητική
Εις τον πικρόν και ακόρεστον Άδην
Ποίημα κυρ-Ιωάννου Πικατόρου
εκ πόλεως Ρηθύμνης

Ως πρικαμένος με χολήν*, διατί πολλά εγρύπνουν,
(πικρία)

Ήθεκα* ν' αποκοιμηθώ, να πάρω αέραν ύπνου.
(πλάγιασα)

Εφάνιστή μου κείτοντα εις υπνοφαντασιά μου
-επόνειν το κεφάλι μου κι έκλαιγεν η καρδιά μου-,
εφάνιστή μου να περνώ σ' ένα λεφτό* λαγκάδι
(αραιοφυτεμένο ή στενό)

και μέσα έγεμε θεριά, αμέτρητο κουράδι.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα θρηνητική
εις τον πικρόν
και ακόρεστον
Άδην.**

Μέσα στο μέσον των θεριών δράκον μεγάλον είδα
και μέσα από το στόμα του φαρμάκιν εξεπήδα
και μέσα από το κούφος* του λόγχεσ φωτιάς εβγαίναν,
(ρουθούνια ή στόμα)

σπίθες ομάδι με καπνόν κι έρχονταν προς εμέναν.

Κι ο δράκος τούτος έστεκε, ως λέοντας εμουγκάτον*
(εβρυχάτο, μούγκριζε)

και φαίνεταιί μου τάχατες κι εμέναν απονάτον*.
(απειλούσε)

Κι εγώ πολλά εφοβήθηκα κι αρχίζω να τρομάσσω,
μήπως από το στόμα του με θάνατον περάσω.

Και πάραυτα μετά σπουδής* ομπρός οπίσω εστράφη·
(βιαστικά)

μέσα στο λεφτολάγκαδον επήδα σαν το λάφι.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα θρηνητική
εις τον πικρόν
και ακόρεστον
Άδην.**

Κι εγώ όσο ημπόρουν έφευγα εκ το θεριόν εκείνο,
ογιά να φύγω να κρυφθώ εκ το κακόν εκείνο.
Κι απ' αυτό ν' απολυτρωθώ, να φύγω δεν ημπόρουν
κι εκείνο το κακό θεριό φάγει με θέλει, εθώρουν:
ήτον το μάτι του σ' εμέν, αρχίζει να το στένει
κι εκίνησε να πηλαλεί*, απάνω μου να βγαίνει. (τρέχει)
Κι εσκόπησά το πάραυτα το πως εχθρόν τον έχω
κι είπα: «Πριχού έρθει απάνω μου, ας πηλαλώ, να τρέχω».
Λοιπόν ο νους μου εγέμισε στο φύγει να κινήσω·
και το κινήσει, πάραυτα κι ο δράκος εξοπίσω!
Και με θυμόν μ' εζύγωνε* κι εδώ κι εκεί με πάγει (με
κινηγούσε)
κι ωσάν εχθρός εβούλετον να σώσει* να με φάγει. (να φτάσει)

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα θρηνητική
εις τον πικρόν
και ακόρεστον
Άδην.**

Κι εγώ φοβώντας δυνατά να μη με καταφθάσει,
όσον ηπόρουν έφευγα κι έτρεχα, μη με πιάσει.

Και πηαίνοντας μου εφάνηκε να δω νερό, λιμνιώνα*, (λιμάνι)
και ποταμόν απέρατον* και δάσος καλαμιώνα, (αδιάβατο)
κι έτρεχεν αίμα και νερό, θολόν και βουρκωμένον,
και μέσα ετρέχασιν θεριά, κεφάλια 'ποθαμένων.

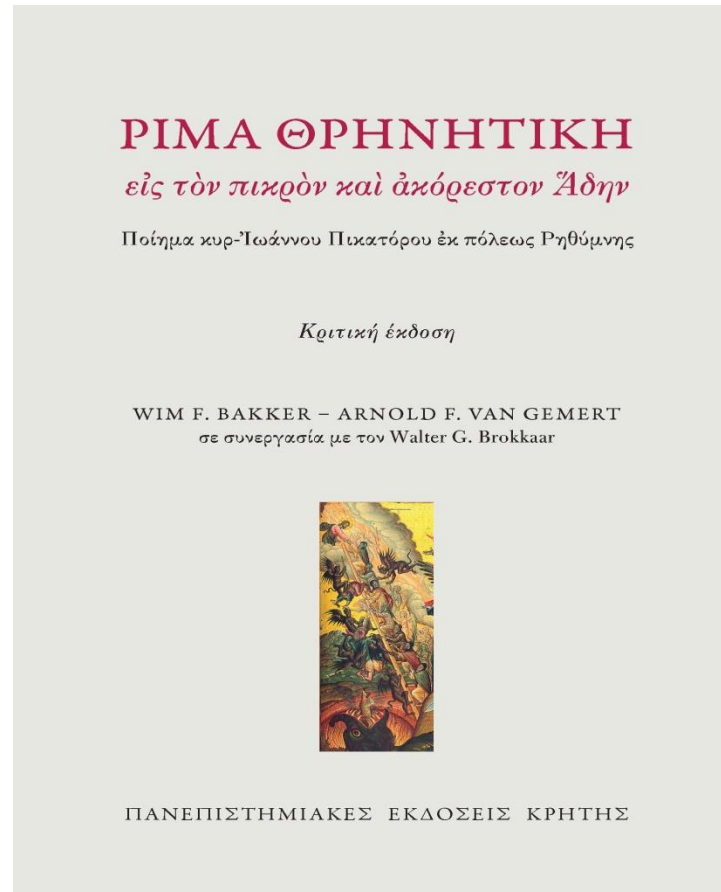
Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

Σχολιασμός:

- Το υγρό στοιχείο δεσπάζει.
- Το ποτάμι τρέχει αίμα και είναι θολό γιατί είναι γεμάτο από κρανία νεκρών. Βασικό στοιχείο της τοπιογραφίας της *Ρίμας*.
- Πρόκειται για το σύνορο του κόσμου των ζωντανών και μιας ουδέτερης ζώνης, όπου βρίσκεται η είσοδος του Άδη.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

Εικόνα 2. Ρίμα θρηνητική, κριτική έκδοση Baker – van Gemert.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα θρηνητική
εις τον πικρόν
και ακόρεστον
Άδην** (2008).

Στη *Ρίμα* όμως
υπάρχει και ένα
δεύτερο
ποτάμι, που
κυλάει μέσα
στον Άδη. Πρβλ.
στ. 190 κ.ε.:

Λέγω του: «Χάρο, τί έν' αυτό οπού βροντοκτυπάει
και τί έν' τ'* ακούγω κι έρχεται και πόθεν κατεβαίνει;»
(τί είναι αυτό που)

Απιλογήθη κι είπε μου: «Ποτάμι έν' και τρέχει,
το ποιο* ποτάμι ουδέ είς αξιώθη να κατέχει. (το οποίο)

Το βάθος του έναι αμέτρητο, το πλάτος του έναι μέγα
κι όλες οι βρύσες τρέχουσιν στην εδική του φλέγα.

Και τα θηριά τριγύρου του φόβος και μια τρομάρα
και δράκοντες κι εβγαίνουσιν στο χείλος μια τρομάρα.

Και βλέπε, απείν σιμώσομε, μη φοβηθείς το βύθος
και του νερού τον βροντισμόν και των θεριών το πλήθος».

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα θρηνητική
εις τον πικρόν
και ακόρεστον
Άδην (2008).**

Στη Ρίμα όμως
υπάρχει και ένα
δεύτερο
ποτάμι, που
κυλάει μέσα
στον Άδη. Πρβλ.
στ. 190 κ.ε.:

Και τάχα τότες 'σώσαμεν εις του νερού τον τόπο
κι όλα τά μου 'πεν είδα τα κι ήσαν εις όμοιον τρόπο.
Κι ανάμεσα του ποταμού ήτονε μια καμάρα
ψηλή, στενή κι απέρατη, φόβος και μια τρομάρα.
Λέει μου: «Αυτήν την γέφυρα μέλλεται να διαβούμε
και με μεγάλο κίντυνο κάτεχε να περνούμε».
Και τάχα απάνω ανέβημαν κι αγάλια επερπατούμαν
κι αντήρητα εδιαβαίναμε κι ακόπιαστα επερνούμαν.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα
θρηνητική εις
τον πικρόν και
ακόρεστον
Άδην (2008).**

Συνέχεια στο
αρχικό τοπίο
του έργου: στ.
35 κ.ε.

Και εκ τον φόβο του θεριού στον ποταμόν εμπήκα
και με μεγάλο κίντυνο αντίπερά του εβγήκα.
Και το περάσει και σταθεί στον ποταμόν εκείθες,
φωνή μοφάνη κι ήκουσα: «Άθλιε, πόθεν ήλθες,
οπόν' το σπίτι του θεριού, η κατοικιά του δράκου
και το 'μπα κι έβγα της αύλής του Χάρου του κοράκου;»
Και στένομαι ν' αφικραστώ τίς ήτον οπομίλει
κι είδα τον δράκο κι έστεκε στου ποταμού τ' αχείλι
και μπαίνει μέσα στο νερό κι έρχετον όθεν* ήμουν
(εκεί όπου)
κι έπασχεν, ως μου φαίνεται, να πάρει την δοχή* μου.
(εισφορά, οφειλή)
Λοιπόν το δει το, πάραυτα τον δρόμο πάλι επήρα.

.....

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα
θρηνητική εις
τον πικρόν και
ακόρεστον
Άδην (2008).**

Συνέχεια στο
αρχικό τοπίο
του έργου: στ.
35 κ.ε.

Και τόσα οπού 'κουράστηκα, όψια της γης* καθίζω·
(καταγής)

τα γόνατά μου ετρέμασι 'κ την στράτα τήν γυρίζω.
Κι ο ίδρωτάς μου εκίνησε, τα γόνατά μου ετρέμαν
κι ομπρός οπίσω εγύρισα το πού να κάμω στέμα*
(πού να σταματήσω)

και να 'βρω τρόπο να βολεί να πα ν' αποκουμπήσω
κι από το στόμα του θεριού να φύγω να γλυτώσω.
Κι εφάνιστή μου τάχατες να δω 'να μέγα σπήλιο
εις ένα σκίσμα* φαραγγιού, μαύρο και δίχως ήλιο.
(σχισμή)

Κι ο νους μου το εγέμωσε να φύγω από τον κάμπο,
να πηλαλήσω δυνατά στο σπήλιο μέσα να 'μπω.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα
θρηνητική εις
τον πικρόν και
ακόρεστον
Άδην** (2008).

Συνέχεια στο
αρχικό τοπίο
του έργου: στ.
35 κ.ε.

Λοιπόν στο σπήλιον έδραμα, στον σκοτεινό τον τόπο,
δρομαχισμένος* δυνατά και με μεγάλο κόπο.
(κάθιδρος)

Και το 'μπει μέσα και σταθεί, είδα έναν μαυροφόρο
και θε να στρέψω, πάραυτα κι ο δράκος έν' στον πόρο!
Κι ευθύς το στόμα του άνοιξε, μαύρον καπνόν εβγάνει
κι ο μαυροφόρος μ' άρπαξε, στο στόμα του με βάνει.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

Σχολιασμός:

Τα τοπία στη *Ρίμα θρηνητική* μέχρι την είσοδο στον Κάτω κόσμο:

- Το λαγκάδι, το ποτάμι, η σπηλιά και το φαράγγι, η αυλή του Χάρου.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα
θρηνητική εις
τον πικρόν και
ακόρεστον
Άδην (2008).**

Κι εφάνη μου εγκρεμνίστηκα στης μαύρης γης τον πάτο
κι εβούλησα* κι εδιάβηκα στον Άδην αποκάτω.
(βυθίστηκα)

Κι ηύρα τες πόρτες σφαιλιστές και τα κλειδιά παρμένα
και με τα μαύρα φλάμπουρα* απέξω τεντωμένα.
(σημαίες)

Μετά την
είσοδο στον
Άδη (στ. 62
κ.ε.):

Κι είδα τον Χάρο κι έμπαινε κι έβγαινε θυμωμένος,
σαν μακελάρης* και φονιάς τα χέρια ματωμένος· (σφαγέας)
μαύρον εκαβαλίκευε, εβάστα και κοντάρι
κι εκράτειεν εις την χέραν του σαγίτα και δοξάρι·
κι είχε θωριάν αγριόθωρη, μαύρη κι αλλοτριωμένη
κι η φορεσιά του χάλκινη και καταματωμένη.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα
θρηνητική εις
τον πικρόν και
ακόρεστον
Άδην (2008).**

Μετά την
είσοδο στον
Άδη (στ. 62
κ.ε.):

Το δειν τον*, εφοβήθηκα κι είπα: «Ας διαγείρω πίσω
κι ας κάμω τρόπο κι ορδινιά* την στράτα να γυρίσω. (τρόπος)
Τίς ξεύρει πώς να του φανεί, μήπως διά μεν μανίσει*
(να θυμώσει μαζί μου)
και με θυμόν και χόλητα* απάνω μου κινήσει (οργή)
και πει μου: ‘Τί ‘θελες εδώ;’ Τί απόκριση να δώσω
και ίντα πρόφαση να βρω τον Χάρο να μερώσω;*»
(να ημερέψω)
Λοιπόν δι’ αυτήν την αφορμήν εσπούδασα να στρέψω
κι ομπρός οπίσω να στραφώ, να πάγω να μισέψω.
Εισμιόν* στην πόρταν έραξα* κι ηύρα την σφαλισμένη,
(αμέσως / όρμηξα)
περατωμένη* δυνατά και κατακλειδωμένη. (αμπαρωμένη)

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα
θρηνητική εις
τον πικρόν και
ακόρεστον
Άδην (2008).**

Κι ομπρός στην πόρταν ήτονε, εις το μπασεβγασίδι*,
(ο χώρος μπροστά στην πόρτα)

όφης τρικεφαλόστομος δεμένος μ' αλυσίδι·

κι ωσάν πορτάρης έβλεπε πόρτα κι αυλές ομάδαι,
μήπως και λάθει τον τινάς κι έβγει έξω από τον Άδη.

Και το στραφήν και το να ιδεί, εταύρισε* το φίδι
(τράβηξε)

Μετά την
είσοδο στον
Άδη (στ. 62
κ.ε.):

και σαν τον σκύλον έσυρε να κόψει τ' αλυσίδι
κι έδρασε* να 'ρθει απάνω μου, να φθάσει να με πνίξει,
(όρμησε)

ωσάν θερίο πού 'τονε ως για να με ξεσκίσει.

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ρίμα
θρηνητική εις
τον πικρόν και
ακόρεστον
Άδην (2008).**

Μετά την
είσοδο στον
Άδη (στ. 62
κ.ε.):

Το ἴνα του στόμαν ἐβγανε φωτιά, καπνό κι απύρι*, (θειάφι)
τ' ἄλλο φαρμάκιν ἐγεμε της πόρτας το προθύρι
και τ' ἄλλον αἶμαν ἐρρεγε* κι ακνίδα* με τον βρόμο.
(έρρεε / τσουκνίδα;)
Ἐποικεν ὄκλητα* πολλή και σύγχυση και τρόμο
(αναστάτωση)
κι ο Ἄδης εταράχθηκε κι οι πόρτες εσαβάξαν*
(τράνταξαν)
κι από τον φόβον τον πολύν τα μέλη μου ετρομάξαν.
Κι ακούει ο Χάρος την ὄκλησιν οπού ἔχεν ο πορτάρης
κι ἦρθε στην πόρτα τρέχοντας στον μαύρο καβαλάρης.
Κι απομακριάς εφώναξε: «Ποιος εκ τον Ἄδη βγαίνει;»
και «Ποιος στου Χάρου την αυλήν αποτρομά και μπαίνει;»

Ρίμα θρηνητική του Ι. Πικατόρου: τοπία του Κάτω Κόσμου

Σχολιασμός:

- Η συζήτηση για τις πόρτες-εισόδους του Άδη. Είναι μία ή δύο; Αυτή απ' όπου μπαίνουν οι πεθαμένοι και εκείνη από την οποία δεν μπορεί να ξαναβγεί κανείς.
- Όλα τα στοιχεία της φύσης του Άδη είναι τρομακτικά και επικίνδυνα.

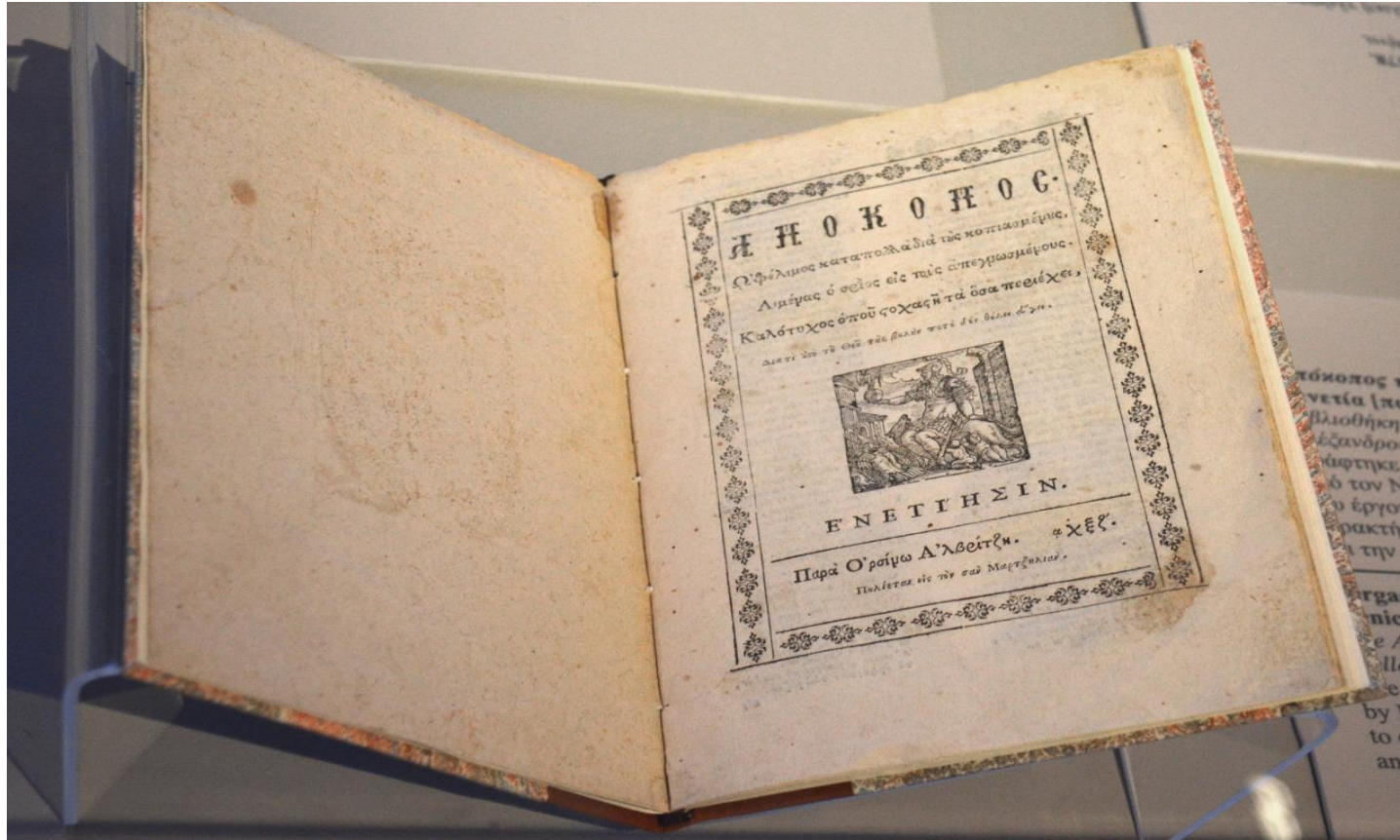

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

3^η Ενότητα

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Εικόνα 3. Παλιά έκδοση του *Απόκοπου* στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών.

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

- Θα χρησιμοποιηθεί από την κριτική έκδοση του Peter Vejleskon το κείμενο της πρώτης έκδοσης του έργου, του 1509, που είναι και η παλαιότερη έκδοση νεοελληνικού λογοτεχνικού κειμένου. Περιέχει το «διαφημιστικό δίστιχο» από το οποίο μαθαίνουμε το όνομα του ποιητή (στ. 1 κ.ε.):
- Πηγή: Peter Vejleskon, κριτ. έκδ., *Αροκοπος*, Romiosini, Κολονία 2005.

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Εικόνα 4. Η πρώτη σελίδα του *Απόκοπου*, έκδοση του 1534.

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Αροκοπος

Peter

Vejleskon, κριτ.
έκδ., (2008).

Απόκοπος του Μπεργαδή, ρίμα λογιωτάτη,
τήν* έχουσιν οι φρόνιμοι πολλά ποθεινοτάτη. (την οποία)

Μίαν από κόπου ενύσταξα, να κοιμηθώ εθυμήθην·
Ήθεκα* στο κρεβάτιν μου κ' ύπνον υποκοιμήθην. (ξάπλωσα)

Εφανίσθη μου κι έτρεχα εις λιβάδιν ωραιωμένον,
φαρίν* εκαβαλίκευγα, σελοχαλινωμένον· (άλογο)

Κι είχα στην ζώσιν μου σπαθίν, στο χέρι μου κοντάριν,
ζωσμένος ήμουν άρματα, σαγίτες και δοξάριν.

Κι εφάνη με οκ' εδίωχνα με θράσος ελαφίνα·
ώρες εκοντοστένετο και ώρες με βίαν εκίνα.

Προυνόν τού τρέχειν ήρχισα τάχα να βάλω χέρα·
έτρεχα ώστε κι ετσάκισε το σταύρωμαν η μέρα*.

(μέχρι που μεσημέριασε)

Αποτυπώσεις του τόπου στην παλαιότερη λογοτεχνία

Τμήμα Φιλολογίας

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Αροκοπος

Peter
Vejleskon, κριτ.
έκδ., (2008).

Κι ευθύς από τα μάτια μου εχάθηκεν το λάφιν
και πώς και πότε' αχάθηκεν εξαπορώ του γράφειν.

Λοιπόν το τρέχειν έπαυσα ούτως και το σπουδάζειν* (και να
βιάζομαι)

και το ξετρέχειν* τ' άπιαστον και το φαρίν κολάζειν. (και το
κυνήγι)

Και αγάλι' αγάλι' επήγαινα, σιγά σιγά περπάτουν,
τον κόσμον εξενίζουμου*, τ' άνθη και τα καλά του.
(παρατηρούσα με θαυμασμό)

Και προς την δείλην έσωσα* στου λιβαδιού την μέσην (έφτασα)
κι ηύρα δεντρόν εξαίρετον και ωρέχθην του πεζεύσειν*.
(θέλησα να ξεπεζεύσω)

Επέζευσα εις το δεντρόν κι έδεσα τ' άλογόν μου
και τ' άρματα εξεζώστηκα, θέτω τα στο πλευρόν μου.

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Αροκοπος
Peter
Vejleskon, κριτ.
έκδ., (2008).

Ο τόπος όπου επέζησα, λέγω εκεί όπου εστάθην,
ήτον του λιβαδιού οφαλός* κι ήτον γεμάτος τ' άνθη. (κέντρο)
Το δέντρον ήτον τρυφερόν κι είχεν πυκνά τα φύλλα,
είχεν και σύγκαρπον* αθόν και μυρισμένα μήλα.
(που είναι μαζί με τον καρπό)

Και μυριαρίφνητα* πουλιά στο δέντρον φωλεμένα (αναρίθμητα)
κατά την φύσιν και σκοπόν ελάλει το καθένα.

[...] (στ. 55 κ.έ.)

Το δέντρον, όπου ήλπιζα να στέκετ' εις λιβάδιν,
ήτον εις φρούδιν εγκρεμνού κι εις σκοτεινόν πηγάδιν.
Και ως έκλινεν, μ' εφάινετο, τον εγκρεμνόν εζήτα
κι η μέρα πάντ' ολίγαινεν κι εσίμωνεν η νύκτα.
Και απείτις την απαντοχήν της σωτηριάς μου εχάσα,
όθεν εις τέλος έμελλε να καταντήσω επίασα.

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Αροκοπος

Peter

Vejleskon, κριτ.
έκδ., (2008).

Και δράκοντ' είδα φοβερόν στου πηγαδίου τον πάτον
κι ήχασκεν* κι εκαρτέρει με πότε να πέσω κάτω.

(είχε ανοιχτό το στόμα)

Λοιπόν το δένδρον έπεσε κι εγώ μετ' αύτ' επήγα
και τα πουλιά επατάσασιν κι οι μέλισσες εφύγαν·
και εφάνη μ', εκατήντησα στου δράκοντος το στόμα
και εμπήκα εις μνήμα σκοτεινόν, εις γην κι ανήλιον χώμα.
Και εκεί όπου κατήντησα, στον σκοτεινόν τον τόπον,
όχλον μ' εφάνην κι ήκουσα και ταραχήν ανθρώπων...

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Οι φοιτητές συγκρίνουν την τοπιογραφία των δύο έργων.

- οι επιθετικοί προσδιορισμοί που συνοδεύουν τα δύο λιβάδια είναι αντιθετικοί.
- στον *Απόκοπο* υπάρχουν λουλούδια, και γίνεται μία «έκφραση» του λιβαδιού.
- μετά το πέρασμα των δύο λιβαδιών, ακολουθεί και στα δύο έργα ένα απειλητικό τοπίο.

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Εικόνα 5. Σκηνή από παράσταση του *Απόκοπου* από την Εταιρεία Θεάτρου Χώρος, το 2007.

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Αροκοπος

Peter
Vejleskon, κριτ.
έκδ., (2008).

[συνέχεια, στ.
69 κ.ε.]

...διά το 'μπα* μου να μάχουνται, διά μένα να λαλούσι·
(για την είσοδό μου)

και εδόθη λόγος μέσα των να πέμψουσι να δούσιν

τίς εις τον Άδην έσωσεν*, τίς ταραχήν εποίκεν (έφτασε)

και τίς την πόρταν ήνοιξε, διχώς βουλήν εμπήκεν.

Και δύο μ' εφάνην κι ήλθασι μαύροι κι αραχνιασμένοι,

ως νέων σκιά και χαραγή*, μυριοθορυβουμένοι*.

(περίγραμμα / πολύ ανήσυχoi)

Κλιτά* μ' εχαιρετήσασιν, ήμερα μ' εσυντύχαν*

(ταπεινά / μου κουβέντιασαν)

Κι εγώ εκ του φόβου επάρθηκα*, τί αποκριθήν ουκ είχα

(με κυρίευσε ο φόβος)

Λέγουν μου: 'Πόθεν και από πού; Τίς είσαι; Τί γυρεύεις;

Και δίχως πρόβοδον* εδώ στο σκότος πώς οδεύεις; (οδηγός)

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Αροκοπος

Peter
Vejleskon, κριτ.
έκδ., (2008).

[συνέχεια, στ.
69 κ.ε.]

Πώς εκατέβης σύψυχος, συζώντανος πώς ήλθες,
και πάλιν στην πατρίδα σου πώς να στραφείς εκείθες;
Οπού στον Άδην κατεβεί ου δύναται γιαγείρειν*.
(δεν μπορεί να επιστρέψει)
μόνε η νεκρανάστασις ημπορεί να τον εγείρει.
Τα χνότα σου μυρίζουσι και τα λινά σου λάμπουν·
να είπες λιβάδιν έτρεχες και μονοπάτια κάμπου·
από τον κόσμον έρχεσαι, των ζωντανών την χώραν!
Ειπέ μας αν κρατεί ουρανός κι αν στέκει ο κόσμος τώρα.
Αστράπτ', ειπέ μας, ή βροντά κι αν συννεφιά και βρέχει
και ο Ιορδάνης ποταμός αν κυματεί και τρέχει·
και αν είναι κήποι και δεντρά, πουλιά να κιλαδούσι
και ανέ μυρίζου τα βουνιά και τα δεντρά ν' αθούσι·
αν είν' λιβάδια δροσερά· φυσά γλυκός αέρας;

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Αροκοπος

Peter
Vejleskon, κριτ.
έκδ., (2008).

[συνέχεια, στ.
69 κ.ε.]

Λάμπουσιν τ' άστρα τ' ουρανού και αυγερινός αστέρας;
Και ανέ σημαίνουν οι εκκλησιές, να ψάλλουν οι παπάδες
και αν γέρνονται* και την αυγήν ν' άφτουσι* τες λαμπάδες.
(αν σηκώνονται / να ανάψουν)
παιδιά και να μαζώνονται, νέοι, το καλοκαίριν
και να περνούν τες γειτονιές κρατώντ' από το χέριν
και μετά πόθου την αυγήν να παρατραγουδούσι
και σιγανά να περπατούν, με τάξιν να περνούσι;
Γίνονται γάμοι και χαρές, παράταξες και σκόλες;

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Σχολιασμός:

Τι θυμούνται οι νεκροί από τη φύση του πάνω κόσμου;

- - Όμορφα τοπία σε μία «έκφραση» της ζωής των ζωντανών.

- - περικλειστος Άδης ≠ απεραντοσύνη του ουράνιου θόλου (Ιορδάνης ποταμός = Γαλαξίας)

- - σκοτάδι του Άδη ≠ ηλιόλουστα τοπία, αλλά και έναστρο νυχτερινό τοπίο

- Ο Μπεργαδής δεν επιμένει στην περιγραφή του Κάτω Κόσμου. Τονίζει τη μαυρίλα του Άδη μέσα από το φωτεινό του πάνω κόσμου.

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Σχολιασμός:

- Στον *Απόκοπο* δεν υπάρχει ο Χάρος ως δρων πρόσωπο, αλλά γίνεται αναφορά στην «αυλή του»:

«Απάρτι χώρισε απ' αυτούς και πλέον μην αργήσης·
έμπα στου Χάρο την αυλήν και το χρωστείς να δώσεις».
(στ. 437-438)

- Το σκοτεινό τοπίο του Άδη ολοκληρώνεται αργότερα μέσα στο ποίημα (στ. 449-452).

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Εικόνα 6. Σκηνή από διαφορετική εκδοχή της παράστασης της Εταιρείας
Θεάτρου Χώρος.

Απόκοπος του Μπεργαδή: τοπία του Κάτω Κόσμου

Αροκοπος

Peter

Vejleskon, κριτ.

έκδ., (2008).

(στ. 449-452)

...διατί στον Άδην τον πικρόν ήλιος ουκ ανατέλλει,
ουδέ το φέγγος του ουρανού το ξέλαμπρόν του
στέλλει.

Χρόνος εδώ ου γίνεται κι ημέρα ου χωρίζει,
αλλά το σκότος τ' άμετρον τρέχει και ομπρός
τανύζει*. (προεκτείνει)

3^η Ενότητα

Δημοτικό μοιρολόγι: τοπία του Κάτω Κόσμου (Παράρτημα)

Δημοτικό μοιρολόγι: τοπία του Κάτω Κόσμου

Πηγές:

- G. Saunier, *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια. Τα μοιρολόγια*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1999.
- Ν. Γ. Πολίτου, *Δημοτικά τραγούδια. Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, εκδ. Διόνυσος, Αθήναι 1975.
- Θεοχάρη Δετοράκη, *Ανέκδοτα δημοτικά τραγούδια της Κρήτης*, Ηράκλειον 1976.

Δημοτικό μοιρολόγι: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ελληνικά
δημοτικά
τραγούδια. Τα
μοιρολόγια,**

επιμ. G.
Saunier
(1999).

Ο Χάρος εβουλήθηκε *πύργο [ένα παλάτι]* να θεμελιώσει.
Βάνει τους νιους πατώματα, τους γέροντες θεμέλια,
βάνει και τα μικρά παιδιά τού πύργου του μπεντένια.
(Και παραλλαγές: σελ. 392-394)

Ο Χάρος εβουλήθηκε να φτιάσει *περιβόλι*,
το 'χτισε, το καλλούργησε, πιάνει να το φυτέψει.
Βάνει τις νιες για λειμόνιες, τους νιους για κυπαρίσσια,
βάνει και τα μικρά παιδιά γαρούφαλα και βιόλες.
(Και παραλλαγές: σελ. 396-398)

Έλάτε με τα δάκρυα μας να σύρουμε ποτάμι,
και το ποτάμι να διαβεί στ' Άδη το περιβόλι,
να ξυριστούν τ' αξύριστα, να πιουν τα διψασμένα
να πλύνουν και τα ρούχα τους τα βαριολερωμένα. (σελ. 174)

Δημοτικό μοιρολόγι: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ελληνικά
δημοτικά
τραγούδια. Τα
μοιρολόγια,**
επιμ. G.
Saunier
(1999).

Εγώ 'λεγα κι ο ποταμός πως δε θα κατεβάσει,
μα κείνος εκατέβασε θολός και βουρκωμένος,
σέρνει λιθάρια ριζιμιά, δέντρα ξερριζωμένα.
Και να τον προβοδίσουμε να πάει στον κάτω κόσμο,
να ξουριστούν οι άξουριοι, να πιουν οι διψασμένες
και να λουστούν οι λυγερές, που λείπουν απ' τα σπίτια. (σελ.
176)

Μιλάει ο πεθαμένος: (σελ 336)
...εδώ το λένε αγύριγα, πάνε και δε γυρίζουν
στο έμπα η πόρτα είν' ανοιχτή, στα έβγα είναι κλεισμένη...

... είμαι τρεχούμενο νερό που πάει και δε γυρίζει
πάει στις Άρνης τα βουνά, στις Άρνης τα λαγκάδια....

Δημοτικό μοιρολόγι: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Δημοτικά
τραγούδια.**
*Εκλογαί από
τα τραγούδια
του ελληνικού
λαού, επιμ. Ν.
Γ. Πολίτου
(1975).*

Καλότυχά είναι τα βουνά, καλότυχοί ειν' οι κάμποι,
που Χάρο δεν ακαρτερούν, φονιά δεν περιμένουν,
μόν' περιμένουν άνοιξη, τόμορφο καλοκαίρι,
να πρασινίσουν τα βουνά, να λουλουδούν οι κάμποι. (σελ. 220)

Ήλιε μου και τρισήλιε μου και κοσμογουριστή μου,
ψες έχασα μια λυγερή, μια ακριβοθυγατέρα·
να μη την είδες πουθενά, να μη την απαντήσεις;
– Εψές προχτές την είδηκα *στου Χάρου το σαράι...* (σελ. 227)

... είμαι τρεχούμενο νερό που πάει και δε γυρίζει
πάει *στης Άρνης τα βουνά, στης Άρνης τα λαγκάδια....*

Δημοτικό μοιρολόγι: τοπία του Κάτω Κόσμου

**Ανέκδοτα
δημοτικά
τραγούδια
της Κρήτης,**
επιμ.
Θεοχάρη
Δετοράκη
(1976).

Όμορφο νιον εζύγωνεν* ο Χάρος στη Μαδάρα. [...]
(κυνηγούσε, κατεδίωκε)

Τρεις μέρες εγυρίζανε τον κόσμο γύρου-γύρου.
Είδανε τόπους και βουνά και τόπους [κάμπους;] και φαράγγια 15
και ποταμούς απέραστους και τα νερά καθάρια.

Κι απείς τ' αποπεράσανε, εκάτσανε λιγάκι.
«Ήθελα, Πικροχάροντα, να δω τ' αρχοντικό σου,
να πα να δω το σπίτι σου και το νοικοκυριό σου».
Κι επήρεν τον και πήγανε σ' έναν παντέρμο σπήλιο, 20
που 'τονε μέσα σκοτεινός, ποτέ δεν είδεν ήλιο.

Κι είδε τσι γρες πώς κλώθουνε, τσι γέρους πώς καθούνται
κι είδε τσι νιες πώς φαίνουνε*, τσι νέους πώς σκοπεύγου
(υφαίνουν)

κι είδε και τα μωρά παιδιά πώς κάνουν δίχως μάνα... (σελ. 165-166)

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- Εικόνα 1: «Πορτολάνος (ναυτικός χάρτης) που απεικονίζει τη Μεσόγειο Θάλασσα (Angelino Dulcert, 1339)». Πηγή: http://texnis-egkwmio.blogspot.gr/2009/11/blog-post_17.html. Copyright.
- Εικόνα 2: «*Ρίμα θρηνητική*, κριτική έκδοση Baker – van Gemert». Πηγή: http://www.cup.gr/PIMA-ΘΡΗΝΗΤΙΚΗ-ΕΙΣ-ΤΟΝ-ΠΙΚΡΟΝ-ΚΑΙ-ΑΚΟΡΕΣΤΟΝ-ΑΔΗΝ_p-276775.aspx?LangId=1. Copyright.
- Εικόνα 3: «Παλιά έκδοση του *Απόκοπου* στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών». Πηγή: <http://greek-museums.tumblr.com/post/105522608091/byzantine-and-christian-museum-of-athens>. Copyright.
- Εικόνα 4. «Η πρώτη σελίδα του *Απόκοπου*, έκδοση του 1534». Πηγή: http://el.wikipedia.org/wiki/Κρητική_λογοτεχνία_της_Αναγέννησης
- Εικόνα 5. «Σκηνή από παράσταση του *Απόκοπου* από την Εταιρεία Θεάτρου Χώρος, το 2007». Πηγή: <http://greek-museums.tumblr.com/post/105522608091/byzantine-and-christian-museum-of-athens>. Copyright.
- Εικόνα 6. «Σκηνή από διαφορετική εκδοχή της παράστασης της Εταιρείας Θεάτρου Χώρος». Πηγή: http://www.music.net.cy/easyconsole.cfm/page/read/n_id/118. Copyright.

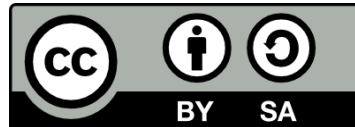
Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αναστασία Μαρκομιχελάκη. «Αποτυπώσεις του τόπου στην παλαιότερη λογοτεχνία. Ενότητα 2η: Η πόλη πλαίσιο αυτοβιογραφίας (β' μέρος) & Ενότητα 3η: Τοπία του κάτω κόσμου (α' μέρος)». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS363/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ευθυμία Χ. Πέτκου
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό Εξάμηνο 2014-15.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

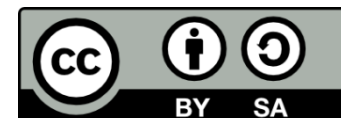

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

